

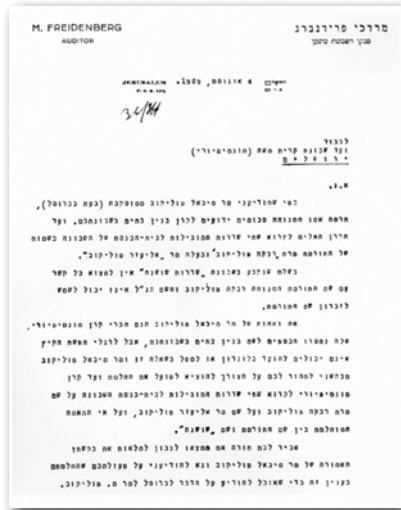

מי את שושנה?

מסע בעקבות האישה שנתנה את שמה לרחוב שושנה הוליד תמיהות ותהיות באשר לפעילותו של הוועד בשכונת קרית משה, אבל זה לא יהרוס לנו טיול ברחוב הירושלמי השלו | **תמר הירדני**

האם הוועד בחר פשוט להתעלם?
מכתב התלונה של מבקר
החשבונות
ארכיון עיריית ירושלים

המורה לתנ"ך שתלמידי השכונה
העריצו. המשרד יצחק שלו
ציולם: יואל הרוביץ

לאן נוסעים?

רחוב שושנה
רחוב מיוחד בשכונת המנדט
קרית משה בירושלים

חשבונות מוסמך' שנשלח בשישה באוגוסט 1929 לוועד שכונת קרית משה. המכתב מלמד כי באותן שנים נוהלה השכונה באופן עצמאי על ידי ועד נבחר ולא על ידי העירייה. סמכויותיו של הוועד היו נרחבות, וכללו בין היתר ניהול כספי של השכונה ובחירת שמות לרחובותיה כראות עיני חברי הוועד. אז מה הביא את ידידנו פרידנברג לשלוח מכתב לוועד קרית משה, ואיך כל זה קשור לשושנה פוליאקוב המסתורית? המבקר שטח במכתב את טענותיו לפני הוועד:

דת בירושלים". ניסיונותינו להתחקות אחר עקבותיה של הנדבנית כמעט שעלו בתוהו, מה גם שכמעט כל הרחובות בקרית משה זנחו את שמותיהם המקוריים (ראו מסגרת), כך שכלל לא ברור מתי ואיך הפציעה שושנה הנכבדה בקרית משה.

אל הארכיון

אך לא להרים ידיים באנו, ולאחר פשפוש עיקש בארגז קרית משה המאובק שבארכיון עיריית ירושלים הגיע לידינו הנרגשות דף סטנסיל עתיק ומצמצם מרוב שנים – מכתב ממשרדו של מרדכי פרידנברג 'מבקר

לב שכונת קרית משה הוותיקה בירושלים, קצת מתחת לפלאפל של מגיד בשדרות המאירי, נמתח

רחוב עקלתון נאה עם מצוקת חנייה בולטת הנושא את השם שושנה. שושנים רבות אכן פורחות בגינות המטופחות שברחוב, ולצדן גם גרניום ורוזמרין, אך עם כל הכבוד לבוטניקה הארץ ישראלית, לא הפרח הוא הסיבה לשם הרחוב אלא גברת אלמונית ומסקרנת בשם שושנה פוליאקוב. עובדה זו מתגלה כאשר מציצים בשלטים שלאורך הרחוב, המספרים כי הגברת ז"ל הייתה "נדבנית שייסדה קרן לעזרת מוסדות

ב

הובטח לתורמים כי יקראו על שמם את הרחובות העולים אל בית הכנסת. בית הכנסת בקרית משה בשנות הארבעים צילום: פריץ שלינגר

לאחר פשפש עיקש בארגז קרית משה המאובק שבארכיון עיריית ירושלים הגיע לידינו הנרגשות דף סטנסיל עתיק ומצמצם מרב שנים

ארזתם לבד?

◀ בין יושביו הראשונים של רחוב אליעזר הלוי בקרית משה היה הגאוגרף אברהם יעקב בָּרָךְ, אביו של איש האטלס משה בָּרָךְ. ברוב חיבתו לארץ ישראל הציע בָּרָךְ האב להעניק לרחובות השכונה שמות מזרח תיכוניים, וכך נקראו בתחילה שדרות המאירי 'שדרות יזרעאל'; רחוב קרית משה היה 'הלבנון'; רחוב פיק נקרא 'הכרמל' ורחוב שושנה היה 'השרון'. רק בהמשך הושלכו נופי הארץ הצדה ואת מקומם תפסו דמויות בעלות קשרים כלשהם לשכונה.

◀ קרית משה היא אחת משש שכונות הגנים המפורסמות שתכנן ריכרד קאופמן בירושלים, ובהן גם תלפיות, בית הכרם, רחביה, מקור חיים ובית וגן. סימני ההיכר הבולטים של שכונות אלה הם בתים חד קומתיים או דו קומתיים בלבד, היושבים על מגרש שלפחות שני שלישים ממנו הם גינה; שכונות שבתוכן לא נפתחו בתחילה בתי עסק כלל, למעט מכולת; ושדרת ירק אשר חצתה את השכונה ונועדה לטיולי שבת אחר הצהריים. רעיונות ירוקים נשגבים אלה נלקחו ישירות מרעיון 'עיר הגנים' שנהגה באנגליה במאה ה-19, אבל על זה כבר תקראו בוויקיפדיה.

◀ בשולי קרית משה בואכה רחוב הרצל הוקם בשנות החמישים גוש בלוקים כעור להפליא בשם 'שיכון קרית משה', שרק 'שיכון המקשר' הסמוך לו עלה עליו בכיעורו. בבלוק מספר 4 התגורר צמד המורים הנערץ יצחק ובתיה שֵׁלֶו, שנודעו בשכונה כולה כחובבי תנ"ך וטיולי שטח הכוללים לעיסת חובזה וחליטת תה מצמחים בלתי מזוהים. בנם מאיר ידוע לכולכם כסופר מאיר שלו, ואפשר שחלקכם אף קרא את ספרו 'בביתו במדבר' שעלילתו מתרחשת בתוככי כור מחצבתו, קרית משה.

מכונית ברחוב! אברהם ברזובסקי, בנו של קבלן השכונה, על רקע בית מספר חמש שבו התגוררו לצד בן דודו ששירת בצבא הבריטי

אז מה עושים?

עכשיו ככה, כשמתכוננים במפת קרית משה עולה כי לא ברור איך בכלל הבטיחו לגברת פוליקוב מנוחתה עדין שתי שדרות על שמה ועל שם בעלה שמובילות לבית הכנסת של השכונה, כשבפועל אל בית הכנסת השוכן בפסגת השכונה מובילה שדרה אחת בלבד, וגם היא לא מגיעה ממש עד בית הכנסת אלא רק מגרדת את החורשה שבתוכה הוא יושב. סביר אפוא שגם אם כל הסמטות הזו בטעות מקורה, הרי שאי אפשר היה בשום אופן להגשים את חלומה של רבקה-שושנה, כמו גם את דרישתו של מר פרידנברג. נציין גם כי לא נהוג בשום יישוב בעולם לקרוא לשני רחובות על שם שני אנשים בעלי שם משפחה זהה, וזה מסיבות הידועות בעיקר לדוורים. גם זה לא עניין את פרידנברג, כעולה ממכתבו המסתיים בסבלנות מפתיעה לנוכח הנסיבות:

מדוע מספרים השלטים בקרית משה עד ימינו כי הגברת שושנה, הלוא היא למעשה רבקה פוליקוב, הייתה "נדבנית שייסדה קרן לעזרת מוסדות דת בירושלים", כשמה שהיא באמת עשתה היה לתרום כסף לבניית בתי מגורים דווקא? עוד אנו מגרדים בקדקודינו ותוהים האם לפנינו רמייה מכוונת, טעות תמימה או בלגן ביורוקרטי שקצת חרג מגבולות ההיגיון, את מר פרידנברג זה לא עניין כלל. בפסקה הבאה הוא דרש מהוועד חד וחלק:

להוציא לפועל את החלטת ועד קרן מונטיפיורי לקרוא שתי שדרות המובילות לבית כנסת השכונה על שם מרת רבקה פוליקוב ועל שם מר אליעזר פוליקוב.

הוא אף מצייין את האיזולת שב"אי התאמה המוחלטת בין שם התורמת ושם שושנה".

כפי שמודיעני מר מיכאל פוליקוב ממוסקבה ... תרמה אמו המנוחה סכומים ידועים לקרן בניין בתים בשכונתכם. ועד הקרן החליט לקרוא שתי שדרות המובילות לבית הכנסת של השכונה בשמות של התורמת, מרת 'רבקה פוליקוב' ובעלה מר 'אליעזר פוליקוב'.

כן, גם אנו שפשפנו את עינינו, קראנו שוב ושוב את שמה הפרטי של הגברת, ונוכחנו כי הוא אינו, ובכן, שושנה. מר פרידנברג עצמו עמד על עובדה בלתי רגילה זו ובפסקה הבאה טען בצדק:

בשלט שנקבע בשכונה – 'שדרות שושנה' – אין למצוא כל קשר עם שם התורמת המנוחה רבקה פוליקוב, והשם הנ"ל אינו יכול לשמש לזיכרון שם התורמת.

מה שנכון נכון, וגם מעורר שאלה נוספת:

גם קרית משה נבנתה על ידי מיטב בחורינו ובחורותינו משכונות העולים ומגדוד העבודה על שם טרומפלדור

שושנה 8

שגרירות גבון

אי שם באפריקה, מאחורי דלת שכתוב עליה "זהירות נמר", מתחבאת רפובליקה זעירה בשם גבון. עם קבלת עצמאותה ב-1960 כוננה גבון יחסים דיפלומטיים קורקטיים עם ישראל, ואלה כללו בעיקר סיוע חקלאי עשיר וחינמי מצדנו ושליחת שגריר עטור ילדים מצדם. משפחת השגריר השתכנה בוויילה של משפחת אלון העומדת עד ימינו ברחוב שושנה 8 בקרית משה, והפכה בן לילה לאטרקציה מהסרטים. ילדי השכונה הוזמנו לקבלות פנים מפוארות בחברת ילדיו של השגריר, ועד היום הם זוכרים בערגה את מכוניות המרצדס שחנו מאחור ואת המלצרים שהגישו להם פחיות קולה בחינם. כל הטוב הזה נגמר בבת אחת ב-1973, אחרי מלחמת יום הכיפורים, כשבלחץ מדינות ערב ניתקה גבון את יחסיה עם ישראל והשגריר חזר עם ילדיו הביתה לאפריקה. מאז 1993 חזר לשרור שלום על אש קטנה בינינו לבין הגבונים, אבל הווילה ברחוב שושנה כבר לא חזרה למה שהייתה, והיום גרות בה סתם משפחות מקומיות ובלתי אפריקניות בעליל.

מאפריקה באהבה. בני משפחת אלון שהשכירו את הבית לשגרירות גבון עומדים לפני הבית, 1955

אכיר לכם תודה עם תמצאו לנכון למלאות את בקשתו האמורה של מר מיכאל פוליקוב, ונא להודיעני על פעולתכם שהחלטתם בעניין זה.

מכתב התשובה של הוועד נעדר למרבה הצער מארגו קרית משה המאובק, ואנו חושדים שהוא מעולם לא נשלח, מפני שלאיש שם לא היה בעצם מה לומר, וגם לא רצון לבאס את תושבי רחוב שושנה הגאים בהפרכתם בן לילה לתושבי רחוב 'רבקה פוליקוב' הנטול כל חן פרחוני. סביר שהוועד רק הנהן בשקט, המציא את הנדבנית שושנה פוליקוב עתירת המעש הווירטואלי וקיווה שמכאל פוליקוב יחזור לעיסוקיו ויניח להם, מה שכנראה קרה בפועל. כך או כך, תשעים שנה חלפו, והנה זכינו לעשות צדק היסטורי עם רבקה ואליעזר פוליקוב, יהי זכרם ברוך.

סיור כתובות

אם כבר טרחתם והגעתם עד לרחוב שושנה על שם רבקה פוליקוב, למה שלא תכירו בתים אחדים בו שעשו היסטוריה?

שושנה 5

הקבלן של קרית משה

בדומה לכל שכונות הגנים בירושלים (ראו מסגרת), גם קרית משה נבנתה בעבודה עברית, כלומר על ידי מיטב בחורינו ובחורותינו משכונות העולים ומגדוד העבודה על שם טרומפלדור עליו השלום. על המלאכה ניצח הקבלן מרדכי ברוזובסקי, שהקפיד משום מה לא לחייך באף תמונה אבל הקים שכונה לתפארת. את ביתו הפרטי היפה והצנוע בנה ברוזובסקי ברחוב שושנה בסגנון בינלאומי עם נגיעות אבן ירושלמית ומעקה אר דקן אופנתי. זכה הקבלן וצאצאיו גרים בבית עד היום, ונכדתו נאוה כהן ברוזובסקי אף כתבה עם הרב ד"ר יוחאי רוזיק את הספר הנהדר 'קרית משה – תולדותיה של שכונה' שראה אור בהוצאת מוסד הרב קוק.

מפעלו התורני זכה להכרה רחבה. הרב חיים יהושע קסובסקי וראש הממשלה דוד בן גוריון צילום: דוד רובינגר

מודיעין שלום

איפה לאכול

סקייליין – מסעדת שף

גג מלון גני ירושלים, זאב וילנאי
כשר למהדרין, בשרי, 02-6558847

מדיצ'י בניכר – מזנון מהיר

שדרות המאירי 8
כשר, חלבי 02-6520282

מאפיות אנג'ל – חנות המאפייה

בית הדפוס 2
כשר, חלבי, 02-6580572

עוד באזור

הארכיון הציוני

יוסף הרליץ 2
סיור באוספים לקבוצות בתיאום מראש
כניסה בתשלום, 02-6204883

בנייני האומה

תערוכות אמנות מתחלפות וחפירות
מהתקופה הרומית
שדרות שז"ר 1
כניסה חופשית בתיאום מראש
02-6558558

גן וואהל לוורדים

גן ורדים ואגם מלאכותי
קריית הלאום
כניסה חופשית, 02-5637233

עשרות כרכים מרשימים ביותר של קונקורדנציות למשנה, לתוספתא, לגמרא ולתרגום אונקלוס. הוא עבד באופן עצמאי בביתו שברחוב שושנה עד שכמעט התרושש. אחרי שהוציא לאור את הקונקורדנציה למשנה ניסו אנשי תרבות למצוא תקציב שיסייע לו להמשיך את עבודתו, אך הסידורים השונים שנמצאו לא האריכו ימים. הוא היה מראשוני הזוכים בפרס ביאליק, וש"י עגנון העיד כי ביאליק עצמו אמר עליו: "חמישים בני אדם יצטרכו לעבוד חמישים שנה מה שמסכן זה עושה יחידי, ובכמה אלפים דינרי זהב יעלה לנו הדבר" ('גנוזים' 109-108, ניסן תשנ"א, עמוד 65). עד לפטירתו ב-1960 הספיק הרב קסובסקי לזכות בתרומות ובפרסים רבים, אך לא הספיק להשלים את הקונקורדנציות. למרבה המזל שני בניו התגייסו להשלמת המפעל בהצלחה, אך לרוע המזל העסק כולו הפך מיותר עם הולדת פרויקט השו"ת. ׀

תמר הירדני
מוסמכת החוג ללימודי ירושלים וארץ ישראל במכון שכטר, מורת דרך, מדריכה ביד יצחק בן צבי, חוקרת ירושלים וטופרת ילדים

שושנה 11

בית מלכת היופי

קריית משה נחשבת היום למעוז החרד"לי של ירושלים, אך בעבר הייתה זו שכונה מעורבת ומגוונת מאוד. ברחוב שושנה, במבנה שבו פועל היום תיכון דרוור, שכן 'בית הספר היסודי קריית משה על שם משה שרת' החילוני למהדרין. בין המורים הייתה מחנכת נערצת אחת בשם בתיה שלו (ראו מסגרת), ובין התלמידים הייתה הנערה אורית קופר, אשר גדלה ויפתה ורזתה כל כך עד שב-1975 זכתה לתואר מלכת היופי של ישראל. ביתה של המלכה ברחוב שושנה 11 הפך לציון דרך בשכונה ולמוקד עלייה לרגל למשך עשרים דקות שלמות. לא תעברו שם ותתנו לו קצת תשומת לב?

שושנה 15

אלוף הקונקורדנציה

הרחוב המעגלי המקיף את חורשת בית הכנסת בפסגת קריית משה נקרא על שמו של הרב חיים יהושע קסובסקי, ואורך שמו כאורך מפעל חייו הכולל